

Eliška Raisová, Krása císařovny Alžběty očima jejího okolí, Praha 2021

Posudek oponenta

Tématem práce paní Elišky Raisové je analýza pohledu společnosti na císařovnu Alžbětu, manželku císaře Františka Josefa I., a to především vnímání jejího vzhledu, který byl pro samotnou Sisi velice důležitý a jemuž věnovala velkou pozornost hraničící s obsesí. Autorka se zaměřuje na posledních devět let Alžbětina života, od úmrtí jejího syna prince Rudolfa až po císařovninu smrt v roce 1898. Problematika, kterou si paní Raisová zvolila, mě velice nadchla, neboť vnímání a reprezentace nejen panovníků je rovněž jedním z mých odborných zájmů a většinu významných míst, o nichž autorka v práci hovoří a která se pojí s Alžbětou, jsem také navštívila. S velkým zaujetím jsem tudíž prožívala životní příběh císařovny Alžběty tak, jak jej autorka vyličila, včetně všech císařovniných životních peripetií a útrap spojených se snahou o udržení si dokonalého vzhledu a postavy (až jsem se styděla, že se chci navečeřet). Práce je (i přes různé překlepy a pravopisné chyby způsobené zřejmě nedostatkem času při dokončování díla) velice čtivá a rozhodně čtenáře zaujme a poučí.

V první části se autorka věnuje představení císařovninu života především na základě odborné historické literatury, ukazuje Alžbětu ve všech rolích, jako dceru, sestru, snachu, manželku císaře a matku jeho dětí, milovnici antiky, básnířku s hlavou v oblacích, dotýká se tragických momentů v jejím životě (smrt dcery a později syna Rudolfa), vysvětluje její posedlost tělesným vzhledem a popisuje, co vše v jeho zájmu Alžběta dělala, ať už šlo o diety, cvičení či sport v podobě jezdeckví a turistiky. Deset stránek věnuje císařovnině vášni pro cestování a jejím oblíbeným místům pobytu, jakými byly například Achillion na Korfu či Hermesvilla u Vídně, aby tuto část zakončila tragickým úmrtím císařovny v Ženevě. Druhá část práce je věnována představení výzkumných otázek, které si autorka vytkla a jež krátce nastínila i v úvodu celého díla, postupu a strategii jejího bádání a analýze pramenů. V této části se vrací k některým specifickým tématům představeným již v první části práce, která se vztahují ke kultu těla, jemuž císařovna propadla a který byl pro ni tak charakteristický. Autorce zde jde o to, jak byl tento kult těla vnímán dobovými svědky z císařovninu okolí, jak bylo viděno Alžbětino stravování, odívání se, veřejné vystupování, její denní režim a péče o vlasy.

Zatímco první části práce je věnováno cca 47 stran, na hlavní část práce, která má obsahovat analýzu dobových pramenů zbylo necelých 15 stran, což význam práce nesnižuje, jen působí poněkud disproporčně. Vzhledem k tomu, že se autorka ve druhé části díla věnuje tématům, o kterých hovořila již v první části práce, stává se jí, že se často opakuje. Důvod opakování je zde pochopitelný, přesto by však stálo za úvahu, zda se nedá práce strukturovat nějak jinak, aby se opakování předešlo.

Autorka si ve druhé části práce vytýčila za cíl „interpretativní fenomenologickou analýzu“ z genderového hlediska pohledu několika současníků z blízkého císařovninu okolí na Alžbětinu snahu o dokonalý vzhled. Využila k tomu kromě odborné literatury pramenný materiál, jak sama předesílá především ego-dokumenty, tedy paměti, deníky a korespondenci osob z císařovninu okolí, zpřístupněné edicemi. Musím se přiznat, že jsem si v práci všimla

jen pamětí a deníků, nikoliv rozborů korespondence. Ano, ta je citována v první, teoretické části práce, a je převzata ze sekundární literatury. To je ale jen poznámka na okraj.

Autorka pracuje s deníky a pamětmi několika osob z blízkého okruhu Alžběty, její dcery, neteře, dvorních dam, komorníka císaře atd, přičemž z nich vybírá vhodné, dobře volené citace, ilustrující to které chování císařovny a případný údiv pozorovatele. To je vše v pořádku. Nicméně bych ráda slyšela, v čem konkrétně a jak se uplatňuje v práci ona deklarovaná analýza, ať už IPA nebo historikova analýza textu (jde-li o historickou práci, jako že ano). Jak je uplatňována genderová analýza, neboť jediné, kde jsem si jí všimla, je v závěru uvedený fakt, že muži viděli to a ženy zase ono. Jde však o samozřejmé věci (je jasné, že při oblékání císařovny či při její hygieně asistovaly spíše ženy, tudíž muži neměli v této oblasti konkrétní informace). Kde je rozebrán mužský dobový pohled, kde ženský dobový pohled, kde například vztahy mezi ženami, ženské přátelství, kde je charakterizováno ženské a mužské pojetí věci v dané době? Kde je nějaká hlubší práce s pojmy?

Myslím, že by bylo taktéž vhodné lépe charakterizovat jednotlivá svědectví a jejich autory. Napsat něco o denících této doby a pamětech této doby, o zvyklostech jejich psaní, lépe představit jejich autory, dobu, kdy svědectví psali, účel, za nímž je psali atd. V úvahu je třeba vzít také specifický vztah a úctu například dvorních dam k císařovně, která je pro ně nejen Alžbětou a Sisi, ale také symbolem, který by možná byl vznešený a kultovní a tudíž i krásný, i kdyby reálně krásná vůbec nebyla.... Jinými slovy, zamyslet se nad kritikou pramene a předvést ji.

K „Seznamu použité literatury“ na konci práce bych autorce doporučila rozdělit pro větší přehlednost seznam zdrojů na seznam pramenů, kam by připadly edice dobových pamětí, které využívala, a seznam odborné historické literatury. Pro čtenáře by to bylo určitě praktičtější. K sekundární literatuře bych také doporučila zařadit autorkou zřejmě opomenutou práci, která byla zde na FHS obhájena v roce 2012 a jež pojednává o tématu velmi blízkém tomu, které paní autorka vypracovávala, o pojetí císařovny Alžběty a jejího chování (včetně vnímání císařovny jako manželky, matky, cestovatelky, moderní ženy i „dietářky“ a sportovkyně), v dobovém českém tisku. Autorkou této BP je paní Lucia Kodýtková (Obraz císařovny Alžběty v českém dobovém tisku, Praha 2012). Myslím, že by bylo vhodné a jednoduché tuto práci konzultovat a ocitovat, a možná by bylo i zajímavé porovnat její závěry se závěrem paní Raisové. Obě práce se totiž věnují obdobným tématům na základě rozdílných pramenů z rozdílného prostředí. Zamyšlení se nad porovnáním obou závěrů by přineslo další úhel pohledu na problematiku Alžběty a specifik jejího života i ohlasu.

I přes výše uvedené připomínky si myslím, že práce paní Elišky Raisové splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci, k obhajobě ji doporučuji a hodnotím známkou velmi dobře (2) až dobře (3), podle průběhu obhajoby.

Martina Ondo Grečenková

Katedra historických věd FHS